

КРИЗА АВТОРСТВА В ЕПОХУ ГЕНЕРАТИВНОГО ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

THE CRISIS OF AUTHORSHIP IN THE AGE OF GENERATIVE ARTIFICIAL INTELLIGENCE

Кириченко К.О., аспірантка

Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності Національної академії правових наук України

У статті досліджується феномен кризи авторства в умовах поширення генеративного штучного інтелекту, що поставив під сумнів усталені правові та культурні уявлення про природу творчості. Авторство, яке упродовж століть слугувало універсальним критерієм відмежування творів від технічних продуктів, нині втрачає стабільність, оскільки алгоритмічні генеративні системи здатні продукувати тексти, зображення, музику, що відповідають зовнішнім ознакам оригінальності, але виникають без безпосередньої творчої інтенції людини. У статті підкреслюється, що традиційна модель «автор = людина, технологія = інструмент» більше не є достатньою для пояснення сучасних креативних практик і вимагає докорінного переосмислення.

Проаналізовано ключові проблеми, пов'язані із трансформацією інституту авторства: втрата легітимності маркера «автор», редукція немайнових прав, дисбаланс між приватним і публічним правом, а також девальвація критерію оригінальності. Розглянуто наукові позиції – від «творів без автора» до моделей прихованого чи гібридного співавторства людини та алгоритму. На матеріалах судової практики Китаю та Південної Кореї показано, як національні правові системи намагаються адаптуватися до викликів генеративних технологій. Підкреслюється, що такі підходи не усувають системної невизначеності, але демонструють пошук компромісу між охороною людської творчості та врахуванням нових культурних практик.

Стаття робить висновок, що правові механізми мають рухатися у напрямі гібридної моделі, яка поєднує визнання автономності алгоритмічної генерації з акцентом на роль людини у відборі, редагуванні та інтеграції результатів. Такий підхід дозволяє зберегти категорію авторства як фундаментальний правовий інститут, водночас адаптуючи його до культурних і технологічних реалій цифрової епохи.

Ключові слова: авторське право, штучний інтелект, криза авторства, оригінальність, співавторство.

The article examines the phenomenon of the authorship crisis in the context of the spread of generative artificial intelligence, which has called into question established legal and cultural ideas about the nature of creativity. Authorship, which for centuries served as a universal criterion for distinguishing works from technical products, is now losing stability, since algorithmic generative systems are able to produce texts, images, and music that meet the external signs of originality, but arise without direct human creative intention. The article emphasizes that the traditional model «author = human, technology = tool» is no longer sufficient to explain modern creative practices and requires a radical rethinking. The key problems associated with the transformation of the authorship institution are analysed: the loss of legitimacy of the «author» marker, the reduction of non-property rights, the imbalance between private and public law, and the devaluation of the criterion of originality. The scientific positions are considered – from «works without an author» to models of hidden or hybrid co-authorship of a person and an algorithm. The case law of China and South Korea shows how national legal systems are trying to adapt to the challenges of generative technologies. It is emphasized that such approaches do not eliminate systemic uncertainty, but demonstrate the search for a compromise between the protection of human creativity and the consideration of new cultural practices. The article concludes that legal mechanisms should move towards a hybrid model that combines the recognition of the autonomy of algorithmic generation with an emphasis on the role of humans in the selection, editing and integration of results. Such an approach allows preserving the category of authorship as a fundamental legal institution, while adapting it to the cultural and technological realities of the digital age.

Key words: copyright, artificial intelligence, authorship crisis, originality, co-authorship.

Актуальність теми. Дискусія про кризу авторства в епоху генеративного штучного інтелекту виходить за межі суто технічних чи правових питань і торкається основоположних категорій сучасної культури і права. Якщо упродовж сотень років авторство розглядалося як уособлення індивідуальної творчої інтенції, то нині ця ідея стикається з радикальним викликом: алгоритмічні системи здатні створювати культурні продукти, які не лише формально нагадують людські твори, а й конкурують із ними за суспільне визнання та економічну цінність. Саме ця конкуренція зумовлює кризу – традиційні критерії оригінальності, індивідуальності та творчої праці виявляються недостатніми для відмежування «авторського твору» від «згенерованого результату».

Актуальність теми посилюється тим, що в правовій системі авторство виконує не лише символічну, а й практичну функцію: воно визначає належність прав, структурує ринок інтелектуальної власності, встановлює межі відповідальності та стимулює розвиток креативних індустрій. В умовах, коли поняття автора розмивається, ці механізми втрачають визначеність. Традиційні юридичні конструкції, що виходять із безальтернативного принципу «автором є людина», дедалі частіше виявляються непридатними для врегулювання ситуацій, пов'язаних із генеративним штучним інтелектом.

Своєчасне наукове осмислення цієї проблематики дасть змогу не лише ідентифікувати ключові виклики, а й сформувати підґрунтя для вироблення нових правових моделей, які враховуватимуть одночасно специфіку функціонування генеративних алгоритмів і необхідність збереження особливого статусу людської творчості.

Стан опрацювання. Проблема авторства у зв'язку з розвитком генеративного штучного інтелекту стала предметом аналізу у працях Н. Ірмака, М. Фенвіка, Ф. Дракслера, Ю. Остапенко, Д. Вальчука, Дж. Фріца, І. Лапатури, Г. Ленарчик, Е. Рокетт, Ю. Бисаги, В. Снігура та інших дослідників. Їхні праці засвідчують зростаючу увагу наукової спільноти до цієї проблематики, однак комплексного узагальнення та вироблення єдиних концептуальних підходів наразі бракує, що зумовлює необхідність подальшого ґрунтовного дослідження.

Мета статті – дослідити, яким чином генеративний штучний інтелект трансформує поняття авторства, і на цій основі виробити науково обґрунтовані пропозиції щодо оновлення моделей правового регулювання авторських відносин у сфері інтелектуальної власності, щоб забезпечити баланс між захистом людської творчості та врахуванням специфіки алгоритмічної генерації.

Виклад основного матеріалу. Коли ми вживаємо поняття «криза» щодо авторства, йдеться не лише

про появу нових технологій, а про ситуацію, в якій сам інститут втрачає здатність виконувати свою базову функцію – *бути критерієм відмежування*. У традиційному праві та культурі авторство завжди слугувало універсальним маркером. Воно відділяло твір від технічного виробу чи продукту механічної діяльності, встановлювало зв'язок між результатом і особою та надавало цьому результату статус культурної й правової цінності. Саме наявність автора робила можливим застосування категорій оригінальності, новизни та індивідуальності.

Історично ця відмежувальна функція проявлялася в різних контекстах. У добу винайдення друкарства авторство закріплювало за особою право на текст, який інакше можна було нескінченно відтворювати без будь-якої вказівки на його походження. У часи становлення авторського права воно виокремлювало «твір» від «речі»: картина чи книга як матеріальний носій мали власника, але лише авторство робило їх правовим об'єктом охорони. У XX столітті, коли масові медіа множили копії, авторство гарантувало, що за потоком тиражів стоїть конкретний творець, якому належить як економічна вигода, так і особисті немайнові права – право на ім'я та суспільне визнання його як автора.

Тобто відмежувальна функція авторства полягала у створенні «лінії поділу» між:

- Творчим та нетворчим результатом;
- Оригінальним і похідним;
- Належним і неналежним до сфери правової охорони.

Ця функція була настільки органічною, що довгий час здавалася очевидною і навіть природною. Авторство сприймалося як даність – там, де є твір, мусить бути й автор, і саме цей зв'язок дозволяє будувати весь правовий і культурний порядок.

Нині ж користувач може дати мінімальний запит (prompt), а система згенерує текст, картину чи музику, що має ознаки оригінальності. Відтак, алгоритм постає як активний чинник формування твору, оскільки значна частина результату визначається не прямими інструкціями користувача, а внутрішніми механізмами моделі. Отже, концепція «автор = людина, технологія = інструмент» більше не працює автоматично.

Звідси низка викликів, пов'язаних із кризою авторства в епоху генеративного штучного інтелекту:

1. Передусім ідеться про *проблему легітимації авторства*, адже маркер «автор» втрачає здатність гарантувати автентичність і джерело походження твору.

2. Інший вимір становить *тенденція до редукції немайнових прав*. Авторське право історично поєднувало особистісний та економічний аспекти, але генеративний ШІ руйнує цю взаємодію. Право на ім'я, право на репутацію чи духовний зв'язок із твором втрачають сенс, адже відсутня особа, яка могла б їх реалізувати.

3. Додатково загострюється *проблема дисбалансу між приватним і публічним інтересом*. Якщо раніше авторське право надавало виключні майнові права, щоб стимулювати людей до творчості: автор отримував винагороду за свою унікальну працю, а суспільство – нові культурні цінності, то у випадку з генеративним штучним інтелектом ця логіка порушується. Алгоритм може створювати необмежену кількість творів без особливих людських зусиль. Якщо ж права на ці результати закріплюються за розробником чи користувачем, це виглядає як невинуватна монополізація, адже немає реальної індивідуальної праці, яку потрібно було б компенсувати. У підсумку суспільство стикається з обмеженням доступу до творів, що виникли фактично «автоматично».

4. Нарешті, слід виокремити *проблему девальвації критерію оригінальності*. Оригінальність, яка була наріжним каменем охороноздатності твору, перестає виконувати свою функцію. Алгоритм здатний продукувати нескінченні варіації, які формально відповідають вимозі

новизни, але позбавлені індивідуального творчого вибору. Це призводить до правового парадоксу: формальна умова виконується, але її зміст втрачає сенс.

Індикативною є позиція Нурбая Імрака, який розвиває ідею про можливість існування «творів без автора» [1]. Маються на увазі такі результати діяльності генеративних систем, які формально відповідають ознакам творів, але не можуть бути пов'язані із жодним суб'єктом, що задовольняв би мінімальні умови авторства. Програмісти, зокрема, не визначають змістових характеристик кінцевого продукту, автори тренувальних даних позбавлені контролю над відтворенням, а роль користувача іноді обмежується простим запитом без подальшої апропріації.

Якщо ж визнається можливість існування творів без автора, втрачає чинність аксіома, яка протягом століть забезпечувала внутрішню логіку системи. У такій ситуації право опиняється перед необхідністю або штучно приписувати авторство користувачеві з мінімальним внеском, або погодитися з існуванням особливої категорії результатів, що з моменту створення перебувають у статусі публічного надбання.

Обидва варіанти мають суттєві недоліки: перший підтримує фікцію, яка не відповідає фактичним обставинам творення, другий загрожувє девальвацією економічної цінності значної частини результатів ШІ-генерації.

У Китаї авторське право формально зберігає антропоцентричний характер: автором твору може бути лише людина чи організація, тоді як штучний інтелект не визнається самостійним суб'єктом. Водночас судова практика останніх років свідчить про те, що китайські суди намагаються знайти баланс між традиційними нормами і викликами генеративних технологій.

Показовою є справа *Li v. Liu* (Пекінський Інтернет-суд, 2023) [2]. Позивач використовував у роботі Stable Diffusion – це поширена модель штучного інтелекту з відкритим кодом, яка за заданим текстовим описом створює зображення. Її принцип полягає у такій званій «дифузній генерації»: випадковий шум у зображенні поступово очищається до форми, яка відповідає введеному опису. Таким чином, кінцевий результат значною мірою залежить від того, наскільки детально і творчо сформульований запит.

У даному випадку користувач не обмежився натисканням кнопки «згенерувати»: він створив понад сотню різних сценаріїв, підбирав параметри моделі й редагував отримані результати. Суд визнав, що саме цей інтелектуальний і креативний внесок людини перетворив зображення на об'єкт авторсько-правової охорони.

Південна Корея, так само як і Китай, не визнає штучний інтелект суб'єктом авторського права, проте її нормативні органи пішли далі у формалізації критеріїв. Це підтвердив кейс із реєстрацією фільму *AI Suro's Wife* [3]. Даний випадок отримав широкий резонанс тому, що він вперше показав, як правова система може інтегрувати результати генеративного штучного інтелекту у сферу авторського права без руйнування усталених підходів.

Фільм було офіційно зареєстровано як *комп'ютерний твір*, тобто як результат творчої діяльності, що полягає у відборі, комбінуванні та організації різномірних елементів. Виробники застосували алгоритми для генерації візуальних матеріалів, однак ці елементи не отримали охорони самі по собі. Юридичний захист було надано лише тому результату, який виник завдяки активному та багаторівневому втручання людини.

Творчі здійснили складний процес, що виходив далеко за межі механічного використання інструменту. Він включав відбір найбільш відповідних варіантів, редагування для усунення недоліків, поєднання зображень зі звуковими елементами і створення композиційної структури.

Реєстрація *AI Suro's Wife* демонструє, що Південна Корея не вводить у правове поле нового автора – алгоритм, проте, водночас визнає, що інтелектуальна цінність

може виникати не лише у створенні з «нуля», а й у роботі з матеріалом, який надає штучний інтелект. Корейський підхід фактично інтегрує в авторське право нові види креативних практик. Те, що ще кілька років тому вважалося суто технічною операцією, тепер набуває правової значущості як творче рішення.

На відміну від азійських підходів, що, попри різні акценти, зберігають вихідний принцип «людина – єдиний автор», у світовій практиці з'являються приклади більш радикальних рішень. Характерним у цьому контексті є досвід Південної Африки, де через відсутність у національному законодавстві вузького визначення винахідника було зареєстровано патент із зазначенням штучного інтелекту *DABUS* [4] як творця технічного результату. Попри те, що йдеться про патентне, а не авторське право, такий відступ від людиноцентричної моделі репрезентує кризу традиційного уявлення про авторство як виключно людський привілей.

У правовій доктрині дедалі частіше висувається ідея «спільного авторства» людини й алгоритму. Ф.Дракслер згадує про «*AI Ghostwriter Effect*» (ефект письменника-привида), коли користувачі відчувають, що створений текст належить радше алгоритму, ніж їм самим, але при цьому підписують його власним ім'ям та не визнають участі штучного інтелекту у процесі творення [5]. У такий спосіб ШІ фактично виконує роль прихованого співтворця, чия участь лишається непоміченою, що свідчить про формування нової форми латентного співавторства, яка виходить за межі класичних уявлень про авторство та ставить під сумнів традиційну дихотомію «автор-інструмент».

М.Фенвік та П.Юріс детально описують феномен гібридної творчості, де результат виникає внаслідок постійної взаємодії людини й алгоритму. Насамперед дослідники підкреслюють, що у випадку використання генеративних моделей завжди існує «*human-in-the-loop*», тобто людина, яка формує запити, уточнює параметри, обирає згенерований результат та інтегрує його у власний творчий задум. Тож, навіть якщо алгоритм виконує більшу частину технічної роботи, остаточна форма завжди є наслідком відбору й доопрацювання з боку людини.

Автори зазначають, що технологічні компанії самі конструюють дискурс навколо штучного інтелекту, використовуючи поняття «співтворчість» (*co-creation*) та «співкерування» (*co-piloting*) [6]. Такі терміни відображають нову динаміку – творець постійно знаходиться в діалозі із системою. Він формулює запит, отримує варіант, редагує, знову вводить уточнення – і так доти, поки не з'явиться прийнятний продукт. Це радше схоже на роботу в парі, ніж на одноосібне керування.

Отже, постає питання: як саме право має реагувати на результати діяльності генеративного штучного інтелекту, не руйнуючи внутрішньої логіки авторства й водночас не ігноруючи нові культурні практики?

Аналіз наявних підходів у різних правових системах і доктрині дозволяє окреслити кілька можливих моделей регулювання, кожна з яких по-своєму відбиває спробу зберегти баланс між охороною людської творчості та специфікою алгоритмічної генерації.

Найбільш традиційною є *антропоцентрична модель*, що виходить з незмінного правила: автором може бути лише людина. Саме цього принципу послідовно дотримуються США та Європейський Союз. Показовим при-

кладом стала справа *Zarya of the Dawn*, у якій авторка використала ілюстрації, згенеровані алгоритмом Midjourney. Американське Відомство з авторського права відмовилося поширювати охорону на такі зображення, натомість захист поширився лише на текстову частину коміксу та оригінальні елементи його художнього оформлення [7].

У рішенні *Painer v. Standard Verlags GmbH* Суд ЄС підкреслив, що охорона можлива лише тоді, коли у творі відображається «особистий відбиток автора». Це означає, що право вимагає певного простору для вільних і творчих рішень. Якщо ж кінцевий результат зумовлений виключно технічними параметрами чи автоматичними процесами, простір для індивідуальності відсутній, а отже – не виникає охороноздатного твору [8].

Інший варіант – *модель фіктивної атрибуції*, коли автором визнається користувач або розробник, незалежно від розміру їхнього творчого внеску. Вона вигідна технологічним компаніям і розв'язує проблему правової невизначеності, але водночас створює серйозні ризики. У межах цієї моделі право ризикує перетворитися на інструмент монополізації результатів, створених фактично автоматично. Якщо охорона надається незалежно від реальної творчості користувача, під загрозою опиняється базовий критерій оригінальності.

Протилежним підходом є *концепція «public domain by default»*, згідно з якою результати генеративного штучного інтелекту з моменту створення належать до публічного надбання. Вона вирізняється своєю теоретичною послідовністю: якщо немає автора, немає й підстави для охорони. До того ж така модель максимально відповідає суспільному інтересу у вільному доступі до алгоритмічно створених контентів.

Проте її практична реалізація видається сумнівною. Вони нівелює стимули до інвестицій у генеративні технології, позбавляє користувачів і компанії можливості захищати свої креативні зусилля з інтеграції результатів ШІ.

Нарешті, найбільш перспективною видається *гібридна модель*, що поєднує визнання автономності алгоритмічної генерації з акцентом на людський внесок. Під цим розуміється не визнання алгоритму співсуб'єктом авторства, а про уточнення того, що людська творчість у взаємодії з генеративними системами набуває нових форм – відбору, інтерпретації й інтеграції згенерованих результатів.

Гібридна модель, вважаємо, є найбільш життєздатною, адже визнає незворотність алгоритмічної генерації, і в той же час зберігає авторство як людський правовий інститут. Вона може стати базою для нового «договірного балансу» між приватними і публічними інтересами.

Висновки. Дослідження показало, що поява генеративного штучного інтелекту виявила системну вразливість авторського права: його ключова опора на категорію авторства втрачає стабільність. Якщо раніше ця категорія беззастережно відмежовувала твір від технічного продукту, то нині вона перестає бути очевидною.

Відтак, завдання права полягає не у пошуку штучних фікцій чи крайніх рішень, а у переосмисленні самого змісту авторства – через визнання нових форм людського внеску у взаємодії з алгоритмами. Саме такий підхід відкриває можливість забезпечити адаптацію інституту авторства до культурних і технологічних практик цифрової епохи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Irmak N. Artifacts Without Authors: Generative Artificial Intelligence and the Question of Authorship. *Metaphysics*. 2024. № 1. P. 1–15.
2. Wang Y., Zhang J. Beijing Internet Court Grants Copyright to AI-Generated Image for the First Time. *Kluwer Copyright Blog*. 2024. URL: <https://legalblogs.wolterskluwer.com/copyright-blog/beijing-internet-court-grants-copyright-to-ai-generated-image-for-the-first-time/> (дата звернення: 21.08.2025).
3. Lee E. South Korea grants copyright to AI generated work, «AI Suro's Wife» film as work edited by humans. *Chat GPT Is Eating the World*. 2024. URL: <https://chatgptiseatingtheworld.com/2024/01/08/south-korea-grants-copyright-to-ai-generated-work-ai-suros-wife-film-as-work-edited-by-humans/> (дата звернення: 21.08.2025).

4. Conlon E. DABUS: South Africa issues first-ever patent with AI inventor. *Managing IP*. 2021. URL: <https://www.managingip.com/article/2a5bqo2drurt0bx17ab1q/dabus-south-africa-issues-first-ever-patent-with-ai-inventor> (дата звернення: 21.08.2025).
5. Draxler F., Werner A., Lehmann F. The AI Ghostwriter Effect: When Users do not Perceive Ownership of AI-Generated Text but Self-Declare as Authors. *ACM Transactions on Computer-Human Interaction*. 2024. № 2. Article 25. 40 p.
6. Fenwick M., Juncys P. Originality and the Future of Copyright in an Age of Generative AI. *SSRN*. 2023. URL: <https://ssrn.com/abstract=4354449> (дата звернення: 21.08.2025).
7. Хеленюк М. Штучний інтелект vs авторське право: закони різних країн. *Юридична газета*. №11-12 (769-770). URL: <https://jur-gazeta.com/dumka-eksperta/shtuchniy-intelekt-vs-avtorske-pravo-zakoni-riznih-krayin.html> (дата звернення: 21.08.2025).
8. Judgement of the Court of Justice of the European Union of 1 December 2011 in case Eva-Maria Painer v. Standard Verlags GmbH (C-145/10). ECLI:EU:C:2011:798. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:62010CJ0145> (дата звернення: 21.08.2025).

Дата першого надходження рукопису до видання: 19.08.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 23.09.2025
Дата публікації: 26.09.2025